Paolq GIORDANO v

jîv. ,

• ÎN VREMEA ÇONTAMINĂRII

Nu mi-e teamă că mă voi îmbolnăvi. Atunci de ce mi-e teamă? De tot ceea ce contaminarea ar putea schimba. Mi-e teamă ca nu cumva să descopăr că eşafodajul civilizaţiei pe care o ştiu e asemenea unui castel din cărţi de joc.
Mi-e teamă că totul se va nărui, dar mi-e teamă şi de situaţia contrară:

că spaima va trece degeaba, fără să lase în urmă vreo schimbare.

I^IJÎ^

IPaolo GIORDANO

ÎN VREMEA CONTAMINĂRI

lPaolo Giordano, *Nel contagio* © 2020 Giulio Einaudi editore
This edition published în agreement with the Proprietor through MalaTesta Literary Agency, Milan.
The Author will donate part of his royalties to medical research charities and to those working to cure the infected.
© 2020 by Editura POLIROM, pentru ediția în limba română

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Pecope
Editura POLIROM
Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1, sector 4, 040031, O.P. 53
GIORDANO, PAOLO
În *vreinea contaminării* / Paolo Giordano; trad, și note de Anamaria Gebăilă. - Iași: Polirom, 2020
ISBN print: 978-973-46-8140-2 ISBN ePub: 978-973-46-8164-8 ISBN PDF: 978-973-46-8165-5
I. Gebăilă, Anamaria (trad.; note)
821.131.1
Printed în ROMANI

A Paolo GIORDANO

ÎN VREMEA CONTAMINĂRII

Traducere şi note de Anamaria Gebăilă

POLIROM
202
0

Rămâneţi la sol

Epidemia de coronavirus are toate şansele să fie criza sanitară

cea mai severă din vremurile noastre. Nu este nici prima, nici ultima şi pesemne că nu va fi nici cea mai înspăimântătoare. Trăgând linie, vom constata probabil că nu a făcut mai multe victime decât atâtea alte boli, însă, la trei luni după declanşare, a înregistrat un primat absolut: Sars-Cov-2 este primul virus nou care se transmite atât de rapid la nivel global. Unele virusuri asemănătoare, precum predecesorul său, Sars-Cov, au fost stopate rapid. Altele, precum HIV, au acţionat în umbră ani în şir. Dar Sars-Cov-2 a fost mai îndrăzneţ, iar obrăznicia sa ne dezvăluie ceva deja cunoscut, dar greu de cuantificat: mulţimea legăturilor pe care le avem, pretutindeni, unii cu ceilalţi, precum şi complexitatea lumii în care trăim, cu raţiunile sale sociale, politice, economice, dar şi interpersonale sau psihice.

Scriu într-o rară zi de 29 februarie, o sâmbătă a acestui an bisect. în lume sunt deja mai bine de 85.000 de cazuri confirmate, aproape 80.000 numai în China, iar

numărul deceselor se apropie de 3.000. De cel puţin o lună, această numărătoare stranie este fundalul zilelor mele. Şi acum mă uit la harta interactivă pusă la dispoziţie de Johns Hopkins University. Zonele de răspândire a virusului sunt marcate cu nişte cercuri roşii care ies în evidenţă pe un fond gri. Sunt culori de avertizare, care ar fi putut fi alese cu mai multă grijă. Dar, după cum se ştie, virusurile sunt roşii, crizele sunt roşii. China şi sud-estul Asiei au dispărut sub o singură pată mare, însă lumea întreagă e plină de pete, iar erupţia nu poate decât să se agraveze.

Spre surprinderea multora, Italia a ajuns pe podiumul acestei îngrijorătoare competiţii. Dar a fost o întâmplare. În câteva zile şi chiar pe neaşteptate, alte ţări s-ar putea trezi într-o situaţie şi mai gravă. în criza aceasta, a spune „în Italia" nu înseamnă prea mult, căci nu mai există graniţe, regiuni sau cartiere. Situaţia prin care trecem nu mai ţine cont de identităţi sau culturi. Contaminarea este indiciul că trăim

într-o lume globală, interconectată şi inextricabilă.

Deşi sunt conştient de toate acestea, când mă uit la discul roşu de deasupra Italiei nu pot să nu fiu impresionat, la fel ca toată lumea. întâlnirile mele din zilele următoare au fost contramandate din cauza măsurilor de protecţie împotriva contaminării, iar pe altele le-am amânat chiar eu. M-am trezit într-un gol neaşteptat. E o senzaţie împărtăşită de multă lume. Trecem printr-o perioadă în care viaţa de zi cu zi este suspendată, ritmul este întrerupt, aşa cum se întâmplă uneori în melodii, când bateria tace şi muzica parcă se dilată. Şcolile sunt închise, pe cer trec numai câteva avioane răzleţe, pe culoarele muzeelor se aude ecoul unor paşi solitari, pretutindeni domneşte liniştea, iar asta nu-i normal.

Am hotărât să umplu golul acesta scriind. Ca să-mi strunesc presimţirile, ca să găsesc o cale mai bună prin care să cuget la toate acestea. Uneori, scrisul izbuteşte să fie precum săculeţii de nisip care ţin

la sol baloanele cu aer cald. Dar mai am un motiv: nu vreau să ratez ceea ce epidemia scoate la iveală din noi înşine. Odată ce trecem peste frică, orice convingere volatilă va dispărea într-o clipită, aşa cum se întâmplă întotdeauna în cazul bolilor.

Când veţi citi paginile acestea, situaţia se va fi schimbat. Statisticile vor fi altele, epidemia se va fi răspândit şi mai mult, va fi ajuns în orice colţişor de lume civilizată sau va fi fost domolită, dar

n-are importanţă. Unele reflecţii generate acum de epidemie vor fi încă valabile. Ceea ce se întâmplă în prezent nu este o nenorocire întâmplătoare şi nici un flagel. După cum nici nu este ceva nou. S-a mai întâmplat şi se va mai

întâmpla şi altă dată

.După-amiezi de tocilar

îmi amintesc de unele după-amiezi de liceu pe care mi le-am petrecut simplificând expresii matematice. Copiam un şir foarte lung de simboluri din manual, apoi, pas cu pas, îl reduceam la un rezultat concis şi uşor de înţeles: *0, -V2, a^2*. Afară se întuneca, iar peisajul lăsa loc imaginii reflectate a chipului meu luminat de veioză. Erau după-amiezi liniştite. Nişte baloane de săpun în care era ordine, la o vârstă la care orice din interiorul şi din afara mea - mai cu seamă din interiorul meu - părea să se transforme în haos.

Cu mult înaintea scrisului, matematica era expedientul prin care ţineam la distanţă neliniştea. Şi acum mi se mai întâmplă, dimineaţa, când abia m-am trezit, să improvizez calcule sau şiruri de numere, ceea ce înseamnă, îndeobşte, că ceva nu e în regulă. Presupun că toate astea mă califică

drept tocilar. Asta e! Ca să zic aşa, îmi asum această etichetă jenantă. Dar în acest moment matematica se dovedeşte a fi mult mai mult decât un hobby de tocilar. Este instrumentul indispensabil care ne ajută să înţelegem ce anume se întâmplă şi să ne descotorosim de sugestionări.

înainte de a fi nişte crize medicale, epidemiile sunt crize matematice. Căci matematica nu este, de fapt, ştiinţa numerelor, ci este ştiinţa relaţiilor: descrie legături şi schimburi între diferite entităţi, încercând să uite din ce sunt alcătuite acele entităţi, abstracti- zându-le cu ajutorul literelor, funcţiilor, vectorilor, punctelor şi suprafeţelor. Epidemia este o infecţie a reţelei noastre de legături.

Matematica epidemiei

Se zărea la orizont ca nişte nori ameninţători, dar China e departe, n-are cum... Când epidemia a ajuns la noi în forţă, ne-a năucit.

Ca să-mi mai risipesc îndoielile, m-am gândit să apelez la matematică, pornind de la modelul

SIR, osatura transparentă a oricărei epidemii.

Trebuie menţionată o deosebire importantă: Sars-Cov-2 este virusul, în vreme ce Covid-19 este boala. Sunt denumiri greoaie, impersonale, alese, poate, tocmai cu scopul de a reduce impactul emoţional, dar sunt mai precise decât denumirea populară de „coronavirus". Prin urmare, voi folosi aceste denumiri mai precise, ca să simplific lucrurile. Şi, ca să evit confuziile cu epidemia din 2003, de acum înainte voi folosi abrevierea Cov-2 pentru Sars-Cov-2.

Cov-2 este forma de viaţă cea mai simplă pe care o cunoaştem. Ca să pricepem cum acţionează, trebuie să ne pliem pe inteligenţa rudimentară a virusului şi să înţelegem cum ne vede el pe noi. Trebuie să ţinem minte că pe Cov-2 nu-l interesează să afle aproape nimic despre noi, nici dacă suntem bărbaţi sau femei, nici ce naţionalitate avem, nici care sunt preferinţele noastre. Pentru virus, întreaga omenire se împarte în trei

grupuri: Susceptibilii, adică toţi cei pe care i-ar mai putea infecta, Infectaţii, adică toţi cei care au fost deja contaminaţi, şi Rezistenţii sau excluşii, adică cei pe care nu-i mai poate infecta.

Susceptibili, Infectaţi, Rezistenţi. Modelul epidemiologie compartimen- tar SIR.

Potrivit hărţii epidemiei ce pâlpâie pe ecranul meu, în acest moment, Infectaţii sunt cam 40.000 în toată lumea.
Cei Rezistenţi, victime şi vindecaţi, sunt ceva mai mulţi.

Însă trebuie să luăm aminte la alt grup, cel care nu este cuantificat în statistici. Cei Susceptibili la Cov-2, indivizii pe care virusul i-ar

mai putea infecta. E vorba de ceva mai puţin de 7,5 miliarde de oameni

.Să zicem că suntem 7,5 miliarde de bile. Suntem susceptibile şi imobile, iar, la un moment dat, o bilă infectată ne izbeşte cu putere. Bila aceea infectată este pacientul zero şi reuşeşte să lovească două bile înainte să se oprească. Cele două bile lovite ţâşnesc, lovind fiecare încă două bile. Şi tot aşa.

Iată cum începe infectarea: ca o reacţie în lanţ. Într-o primă fază, creşte într-un ritm numit de matematicieni exponenţial, adică tot mai multe persoane sunt contaminate tot mai repede. Rata de răspândire depinde de un număr, care este miezul oricărei epidemii. Se notează prin simbolul R_0, se citeşte „er zero" şi este specific

oricărei boli. în exemplul cu bilele, R_0 era chiar 2: fiecare Infectat contamina, în medie, doi indivizi Susceptibili. Pentru Covid-19, R_0 este circa 2,5.

E greu de spus dacă e o rată mare sau scăzută. Nici nu prea are sens. Valoarea R_0 pentru pojar este în jur de 15, în vreme ce R_0 pentru gripa spaniolă din secolul trecut a fost de circa 2,1, ceea ce nu a împiedicat această boală să ucidă zeci de milioane de oameni.

Ceea ce ne interesează pe noi acum este că situaţia se ameliorează cu adevărat numai dacă R_0 este sub 1, dacă fiecare Infectat contaminează, în medie, mai puţin de o persoană. Atunci răspândirea încetează de la sine, iar boala e trecătoare. Dacă, dimpotrivă, R_0 depăşeşte 1, chiar şi cu puţin, se declanşează o epidemie.

Vestea bună este că R_0 se poate modifica. într-o

anumită măsură, asta depinde de noi. Dacă diminuăm posibilităţile de contaminare, dacă ne corectăm comportamentele astfel încât virusul să nu se transmită cu uşurinţă de la o persoană la alta, R_0 scade şi contaminarea este încetinită. De

aceea nu ne mai ducem la cinematograf. Dacă vom avea puterea să rezistăm cât trebuie, R_0 va coborî până la urmă sub valoarea critică 1, iar epidemia se va stinge treptat. Scăderea acestui R_0 este sensul matematic al

privaţiunilor noastre

.în lumea aceasta nebună şi non-liniară

După-amiaza, aştept buletinul informativ al Protecţiei civile. De-acum nu mă mai interesează nimic altceva. în lume se întâmplă şi alte evenimente importante, relatate la ştiri, dar eu nici nu le bag în seamă.

Pe 24 februarie, numărul celor depistaţi cu Covid-19 în Italia era de 231. A doua zi, numărul a urcat la 322, apoi la 470, după aceea la 655, 888, 1.128. Astăzi, într-o zi ploioasă de 1 martie, sunt 1.694 de Infectaţi. Nu asta ne-am dori. Şi nici nu ne-am aşteptat la o asemenea creştere.

Ca să folosim nişte numere mai la îndemână, să presupunem că ieri ar fi existat 10 contaminaţi, iar astăzi ar fi 20. Instinctul nostru ne sugerează că mâine Protecţia civilă ar putea anunţa 30 de noi cazuri, iar apoi numărul acestora ar creşte cu câte zece. Când ceva creşte, avem tendinţa să credem că această

creştere va fi constantă în fiecare zi. În termeni matematici, ne aşteptăm întotdeauna la o creştere liniară, iar instinctul acesta este mai presus de noi.

însă creşterea numărului de cazuri este tot mai mare de la o zi la alta. Pare scăpată de sub control. Ajunşi aici, aş putea să adaug că virusul a mai găsit un mod în care să ne năucească, dar ar fi o concesie excesivă făcută inteligenţei sale limitate. în realitate, însăşi natura are o structură non-liniară. Natura preferă creşterile vertiginoase sau mult mai lente, funcţiile exponenţiale şi logaritmii. Prin natura sa, natura este non-liniară.

Epidemiile nu fac excepţie, însă acest comportament, care nu-i uimeşte pe oamenii de

ştiinţă, îi poate înfricoşa pe toţi ceilalţi oameni. Astfel, creşterea numărului de îmbolnăviri devine „o explozie", iar în titlurile ziarelor aceasta este „îngrijorătoare" sau „dramatică", deşi era pur şi simplu previzibilă. Tocmai distorsiunea a *ceea ce*

este normal generează spaimă. Cazurile de îmbolnăviri de Covid-19 nu cresc constant nici în Italia, nici altundeva. În această etapă, au o creştere accelerată, care nu este deloc ciudată

.Stoparea contaminării

— Cum se poate stopa ceva ce creşte tot mai accelerat?

— Cu multă forţă. Cu multe sacrificii. Cu multă răbdare.

Ştim acum că a combate epidemia înseamnă a reduce drastic valoarea indicelui de răspândire R_0.

E ca şi cum ai repara un robinet fără să închizi alimentarea cu apă. Dacă presiunea din ţevi este foarte mare, înainte să te ocupi de reparaţie, trebuie să domoleşti jetul de apă cu care eşti împroşcat în ochi. Aceasta este etapa de forţă.

Dacă R_0 se menţine sub valoarea critică suficient timp - îndeajuns pentru ca toţi cei contaminaţi anterior să fie depistaţi şi izolaţi până când depăşesc perioada în care sunt contagioşi atunci vom începe să constatăm o încetinire. Numărul de contaminări va creşte în continuare, dar mai lent. Aceasta este etapa de sacrificiu.

Dar m-am grăbit când am vorbit mai devreme de R_0. Am şi o veste proastă, în momentul în care măsurile excepţionale de izolare se vor relaxa - atât în China, cât şi în Italia -, e foarte probabil ca R_0 să revină la valoarea sa „normală" de 2,5. Dacă iei mâna de pe gura unei ţevi sub presiune, apa începe să curgă iarăşi, la fel de tare ca mai înainte. Contaminarea se extinde

din nou, exponenţial. începe etapa cea mai dificilă, cea de-a treia, a răbdării.

Speranţa în mai bine

Ieri am fost la o cină acasă la nişte prieteni. „E cea din urmă", mi-am spus. „Dacă trecem de 2.000 de cazuri, intru în carantină." Când am intrat pe uşă n-am pupat pe nimeni. Au rămas cam descumpăniţi. Erau mai ales miraţi. Părea că epidemia asta mă afectase mai mult decât era cazul. Sunt uşor ipohondru, tot la două seri îmi rog soţia să-mi pună mâna pe frunte să vadă dacă nu cumva am febră, dar nu despre asta e vorba. Nu mi-e teamă că mă voi îmbolnăvi. Atunci de ce mi-e teamă? De tot ceea ce contaminarea ar putea schimba. Mi-e teamă ca nu cumva să descopăr că eşafodajul civilizaţiei pe care o ştiu e asemenea unui castel din cărţi de joc. Mi-e teamă că totul se va nărui, dar mi-e teamă şi de situaţia contrară: că spaima va trece degeaba, fără să lase în urmă vreo schimbare.

La cină îmi tot spuneau: „într-o săptămână se termină totul", „da, o să vezi, în câteva zile situaţia o să

revină la normal". O prietenă m-a întrebat de ce nu spun nimic. Am dat din umeri fără să răspund, nu voiam să par alarmist sau, şi mai rău, cobitor.

Deşi nu avem anticorpi împotriva Cov-2, avem împotriva a tot ceea ce ne nedumereşte. Vrem să ştim mereu data de început şi termenul-limită pentru orice. Suntem obişnuiţi ca noi să îi impunem naturii ritmul nostru, nu invers. Prin urmare, pretind ca epidemia să se sfârşească într-o săptămână, ca norma- litatea să se reinstaureze! Pretind sperând.

însă, în vremea contaminării, trebuie să ştim la ce anume suntem îndreptăţiţi să sperăm. Căci nu e deloc sigur că,

dacă sperăm în
mai bine, asta
înseamnă că
dorinţa noastră
este justificată.
Dacă ne aşteptăm
la ceva imposibil
sau chiar la ceva
foarte puţin
probabil, vom fi
dezamăgiţi în
repetate rânduri.
într-o asemenea
criză, cusurul
gândirii magice
nu este neapărat

falsitatea, cât faptul că ne conduce drept spre panică

.Stoparea reală a contaminării

— Şi-atunci cum se stopează cu adevărat contaminarea?

— Printr-un vaccin.

— Şi dacă n-avem vaccin?

— Prin şi mai multă răbdare.

Epidemiologii ştiu că singura cale
prin care pot stopa epidemia este reducerea numărului persoanelor Susceptibile. La nivelul întregii populaţii, densitatea lor trebuie să ajungă la valori suficient de scăzute pentru ca transmiterea să devină improbabilă. Bilele trebuie depărtate una de cealaltă. Când numărul de impacturi va fi suficient de scăzut, reacţia în lanţ se va opri.

Vaccinurile au puterea matematică de a ne transforma din

Susceptibili în Rezistenţi, evitând îmbolnăvirea. Pe noi ne interesează pentru că ne feresc de virus, dar îi interesează şi mai mult pe infecţionişti pentru că ne feresc de epidemie. Nici n-ar fi nevoie să se vaccineze toată populaţia, ar fi de ajuns un procent semnificativ, astfel încât să se ajungă la ceea ce se numeşte „imunitate de turmă".

Dar Cov-2 are de partea sa norocul începătorului. Ne-a prins nepregătiţi şi lipsiţi de experienţă, fără anticorpi şi fără vaccinuri. E o noutate absolută pentru noi. Transpusă în modelul epidemiologie SIR, această noutate înseamnă că toţi suntem Susceptibili.

De aceea va trebui să rezistăm cât timp va fi nevoie. Singurul vaccin pe care-l avem la dispoziţie este un soi de prudenţă cam antipatică.

Matematica prudenţei

Voiam neapărat să ajung la munte. Vacanţa era o recompensă după sesiune. Şi prietenii mei îşi doreau vacanţa la fel de mult ca mine. Unde mai pui că plătiserăm

totul, cazarea la Les Deux Alpes[1], ba chiar, dintr-un exces de zel, şi abonamentul săptămânal pentru pârtiile de schi. După tunelul Salbertrand[2], ne-am trezit în mijlocul unei furtuni de zăpadă. Pesemne că începuse de puţină vreme, căci drumurile erau curate încă.
„O să reuşim", ne-am spus noi. După vreo zece kilometri, ne aflam într-o coloană de maşini care nu se mai deplasau. Am pus lanţurile, cu tot efortul pe care îl presupune montarea lor, mai ales dacă faci asta pentru prima oară în viaţă. Când am fost gata să pornim iarăşi, zăpada de pe carosabil ajungea până la glezne. L-am sunat pe tata. Pe un ton foarte calm, mi-a spus că, în anumite situaţii, singura formă de curaj este renunţarea.

---

1 Una dintre cele mai cunoscute staţiuni de schi din Alpii francezi, aflată în departamentul Isère, nu departe de Grenoble.

2 Tunel din regiunea Piemont, aflat pe traseul de la Torino către graniţa cu Franţa.

Lui îi datorez lecţia aceea de prudenţă. Dar îi mai datorez ceva: gândirea matematică.

Printre fixaţiile sale s-a numărat întotdeauna viteza excesivă. Când ne depăşea vreo maşină pe autostradă, iute ca un glonţ, spunea mereu că, fără doar şi poate, şoferul nu ştia că violenţa impactului nu creşte proporţional cu viteza, ci cu pătratul acesteia. Eu eram mic, mai aveam mult până la noţiunile necesare pentru ca fraza aceea să capete un sens. După ani, am reinterpretat-o prin prisma fizicii. în formula energiei cinetice, adică energia unui corp în mişcare, nu apare viteza, ci pătratul acesteia: $E_c = y_2\ mv^2$

Prin urmare, impactul era energia, iar tatăl meu vorbea despre diferenţa dintre o creştere

liniară şi una non-
lini- ară. Mă
avertiza că,
uneori, gândirea
intuitivă este
greşită. Depăşirea
vitezei legale pe
autostradă nu era
mai periculoasă
decât m-aş fi
aşteptat; era
mult, mult mai
periculoasă

.Gură-mână-picior

La Milano au fost închise şcolile, universităţile, muzeele, teatrele, sălile de sport. Primesc pe telefon fotografii cu străzile din centru, pustii. Pe 2 martie e ca la

jumătatea lui august. Aici, la Roma, atmosfera este încă normală, dar e o normalitate condiţionată. Pretutindeni se vede că se schimbă ceva.

Epidemia ne-a afectat deja relaţiile. Şi a adus cu sine multă singurătate. Singurătatea celor care sunt internaţi la terapie intensivă şi comunică printr-un geam cu ceilalţi, dar şi un alt fel de singurătate, cea a buzelor strânse dincolo de măştile de protecţie, a privirilor bănuitoare, a obligaţiei de a rămâne în casă. în vremea contaminării, toţi suntem liberi şi, totodată, arestaţi la domiciliu.

Cu o săptămână înainte să împlinesc doisprezece ani, am făcut o boală numită gură-mână-picior. Mi-au apărut nişte pustule în jurul buzelor şi pe extremităţile corpului. Nu aveam febră, nici nu mă simţeam rău, dacă nu luăm în considerare mâncărimile, dar eram foarte contagios, prin urmare am fost supus unui fel de izolare la domiciliu. Mi-au dat nişte mănuşi albe din material textil pe care le puneam când ieşeam din cameră, ca

Omul Invizibil. Deşi era vorba de o banală boală eruptivă, îmi amintesc că mă simţeam foarte singur şi întristat, iar de ziua mea am plâns.

Nimănui nu-i place să fie marginali- zat, iar faptul că ştim că suntem doar temporar izolaţi de lume nu e de ajuns ca să ne ostoiască suferinţa. Avem nevoie disperată să fim împreună cu ceilalţi, în mijlocul celorlalţi, la mai puţin de un metru de cei la care ţinem. Este o nevoie perpetuă, asemănătoare respiraţiei.

Prin urmare, avem o reacţie de revoltă: n-o să mă las condiţionat, n-o să-i îngădui unui virus să-mi întrerupă viaţa socială. Nici preţ

de o lună, nici preţ de o săptămână, nici măcar preţ de un minut. Ni se spune că aşa trebuie să facem, dar oare cine are dreptate de fapt

?Dilema carantinei

într-o rece abstractizare matematică, epidemia este şi un mare joc. Este un joc macabru, dar rămâne un joc, cu regulile sale, cu strategiile sale, cu ţelurile sale (să fim în continuare noi înşine sau să nu ne îmbolnăvim) şi, firește, cu noi, jucătorii. Un joc pe care l-am putea numi *dilema carantinei*.

Să presupunem că ar trebui să mergem la aniversarea unui prieten, chiar în seara asta, deşi lunea e cam

neobişnuit. Petrecerea se va desfăşura într-un local micuţ. Numai că Ministerul Sănătăţii, ba chiar şi Organizaţia Mondială a Sănătăţii ne recomandă să evităm aglomerările de persoane şi să păstrăm distanţa faţă de cei care tuşesc sau strănută. Ştim prea bine că la petrecere nu se va putea respecta distanţa minimă de un metru. Altminteri... ce trist ar fi!

Avem două posibilităţi: ori ne ducem la petrecere sperând să nu păţim nimic, ori rămânem acasă îmbufnaţi, gândindu-ne la cum se distrează ceilalţi. Ştiu că toţi invitaţii stau în cumpănă şi, un pic răutăcios, încep să sper că mulţi vor renunţa şi că la petrecere voi găsi mai puţină lume decât de obicei. Ar fi cel mai bine. însă apoi mă întreb ce s-ar întâmpla dacă toţi ar ajunge la aceeaşi concluzie ca mine, dacă ar hotărî să rişte şi dacă printre noi s-ar afla şi un contaminat... Nu, nici nu vreau să mă gândesc la asta.

Cu tendinţa sa de a nu nuanţa prea

mult lucrurile,
matematica
atribuie valori
numerice fiecărei
alegeri a fiecărui
invitat, le
introduce în
ordine într-un
tabel şi observă
ce se întâmplă de
la o căsuţă la alta.
Unii pierd, alţii
câştigă, în cele
din urmă, se
întoarce la noi
pre- zentându-ne

un alt rezultat, nu tocmai uşor de intuit: decizia cea mai bună nu este cea care se bazează exclusiv pe raţionamentul meu. Decizia cea mai bună este aceea care ţine cont de raţionamentul meu şi, totodată, de raţionamentele celorlalţi. În fine, îmi pare rău, dar

ne vedem cu altă ocazie

.împotriva fatalismului

Prin urmare, epidemia ne face să ne vedem drept membri ai unei comunităţi. Ne obligă la un efort de imaginaţie pe care, în mod normal, nu suntem obişnuiţi să-l facem, anume să ne considerăm inextricabil legaţi de ceilalţi şi să ţinem cont şi de ei atunci când luăm hotărâri care ne privesc. în vremea epidemiei, suntem un singur organism. în vremea epidemiei, redevenim o comunitate.

în orele acestea, oamenii obiectează adesea: dacă rata de mortalitate a virusului este atât de redusă pe cât pare, mai cu seamă în rândul celor tineri şi sănătoşi, atunci de ce să nu risc eu şi să-mi văd mai departe de viaţă? Oare un strop de fatalism nu este dreptul inalienabil al oricărui om liber?

Ei bine, nu! Nu trebuie să riscăm. Din cel puţin două motive.

Primul este de natură numerică. Procentul de internări în

cazul infectării cu Cov-2 nu e deloc de neglijat. Potrivit estimărilor actuale, care ar putea suferi modificări, circa 10% dintre Infectaţi ajung să fie internaţi în spital. Prea multe infectări într-o perioadă scurtă ar însemna 10% dintr-un număr foarte mare, atât de mare, încât n-ar mai ajunge nici paturile, nici personalul medical. Atât de mare, încât sistemul medical ar intra în colaps.

Cel de-al doilea motiv este pur şi simplu umanitar. Priveşte grupul de Susceptibili ceva mai expuşi decât ceilalţi, anume oamenii în vârstă şi cei cu o sănătate şubredă. Să-i numim Ultra- susceptibili. Dacă noi, care suntem tineri şi sănătoşi, devenim mai vulnerabili în faţa virusului, atunci, în mod inevitabil, îl ducem mai aproape de ei. într-o epidemie, trebuie ca Susceptibilii să se protejeze pe ei înşişi şi ca să-i protejeze pe ceilalţi. Susceptibilii sunt şi un cordon sanitar.

Aşadar, în vremea contaminării, ceea ce facem sau nu

facem noi nu ne mai priveşte exclusiv. N-aş vrea să uit asta nici după încheierea crizei.

Aşa că îmi caut o formulă, un slogan memorabil. îl găsesc într-un articol din revista *Science* din 1972: „More Is Different", „Mai mult înseamnă altceva". E un articol scris de Philip Warren Anderson, care se

referea la electroni şi la molecule, dar ne priveşte şi pe noi: efectul cumulat al acţiunilor fiecăruia dintre noi asupra comunităţii nu este acelaşi cu suma efectelor acţiunilor noastre. Dacă suntem mulţi, fiecare comportament al nostru are

consecinţe globale abstracte şi greu de imaginat. în vremea epidemiei, lipsa de solidaritate este, mai întâi de toate, o lipsă de imaginaţie

.Din nou împotriva fatalismului

Comunitatea care trebuie să ne preocupe nu este cartierul sau oraşul în care locuim. Nu este o regiune şi nici măcar Italia sau Europa. în vremea epidemiei, comunitatea este omenirea întreagă.

Putem renunţa imediat la eventualele felicitări pentru eforturile noastre de a proteja Sistemul sanitar naţional. Iată o nouă idee, mult mai provocatoare: să încercăm să ne închipuim ce s-ar întâmpla - sau ce se va întâmpla - dacă virusul s-ar răspândi rapid în regiunile africane în care structurile spitaliceşti sunt mai slab dotate decât ale noastre. Sau în care structurile spitaliceşti lipsesc cu desăvârşire.

în 2010 am vizitat o misiune a organizaţiei Medici fără Frontiere la Kinshasa, în Republica Democrată Congo. Misiunea îşi propunea să prevină infectarea cu HIV şi să acorde asistenţă pacienţilor seropozitivi, mai cu seamă prostituatelor şi copiilor acestora. îmi amintesc limpede hala în care era un bordel imens, unde familiile erau despărţite prin perdele murdare, iar femeile se prostituau de faţă cu copiii cu dizabilităţi. Amintirea mea este atât de clară pentru că vedeam pentru prima oară o sărăcie atât de cumplită, atât

de inumană. A fost un şoc pentru mine.

Acum, să încerc să-mi imaginez că virusul ar putea ajunge acolo, în hala aceea, şi asta pentru că noi nu ne-am sinchisit să-i oprim răspândirea, pentru că ţineam neapărat să ne ducem la aniversarea aceea. Cine îşi va asuma, atunci, răspunderea pentru fatalismul nostru privilegiat?

Nu toţi suntem la fel de Susceptibili, însă Ultrasusceptibili nu sunt doar cei în vârstă sau cei care suferă de alte afecţiuni. Există multe milioane de

Ultrasusceptibili din motive sociale şi economice. Deşi se află în zone îndepărtate, destinul lor depinde de noi

.Niciun om nu este o insulă

Când eram elev de liceu, s-au desfăşurat mai multe manifestaţii împotriva globalizării. Eu am participat la una singură şi am fost dezamăgit. Nu izbuteam să pricep de ce protestam, totul era prea abstract, prea general. Ca să spun drept, mie chiar îmi plăcea globalizarea, căci promitea muzică bună şi călătorii grozave.

Şi acum cuvântul „globalizare" mă dezorientează, ca o idee vagă şi proteiformă. Însă reuşesc măcar să-i zăresc conturul, delimitat de

efectele colaterale pe care le produce. Bunăoară, o pandemie. Bunăoară, forma aceasta de răspundere extinsă, de la care nu se poate sustrage nimeni.

Chiar nimeni. Dacă fiinţele omeneşti care interacţionează ar fi conectate prin nişte linii, lumea ar fi o singură mâzgă- leală uriaşă. În 2020, până şi pustnicul cel mai îndârjit are oarece relaţii sociale. Trăim într-un graf cât se poate de complex, ca să mă exprim în termeni matematici. Virusul circulă de-a lungul liniilor şi ajunge pretutindeni.

Panseul acela mizantrop al lui John Donne, „niciun om nu este o insulă", capătă o nouă, tenebroasă semnificaţie în vremea contaminării.

Zborurile

Noi nu suntem bile. Suntem fiinţe omeneşti, cu multe dorinţe şi nevroze. Avem, mai cu seamă, foarte multe angajamente. Călătorim mai frecvent şi mai departe decât orice generaţie anterioară şi avem legături cu un număr de persoane

care i-ar fi năucit pe înaintaşii noştri.

Dacă avem o răceală urâtă, virusurile în stare de incubaţie se deplasează odată cu noi, în trupul nostru, şi se răspândesc cam peste tot, la Milano, la Londra, în supermarketul unde ne ducem să ne facem cumpărăturile din două în două zile, acasă la părinţii noştri, la care am fost să luăm prânzul duminica trecută.
Contaminarea este imparţială, mai ales dacă se produce prin strănut, fiind şi mai eficientă dacă majoritatea celor Infectaţi este asimptomatică. Aşa cum polenul este răspândit de albine sau de vânt, şi noi răspândim neliniştile noastre şi agenţii noştri patogeni.

în 2002, Sars-Cov a apărut într-o piaţă din Guangdong, o provincie din sudul Chinei. Un medic a fost infectat la spital şi a transportat virusul într-un hotel din Hong Kong. La hotel au fost contaminate două femei care, mai apoi, au călătorit la Toronto şi Singapore, unde au izbucnit alte focare. Pe

diferite căi, epidemia avea să atingă uşor şi Europa, fără a o afecta de data aceea.

Traficul aerian a schimbat soarta virusurilor, îngăduindu-le să cotropească mult mai iute tărâmuri foarte îndepărtate. Dar nu s-au răspândit doar prin transportul aerian, ci şi prin trenuri, autobuze, automobile, iar acum şi prin

trotinetele electrice. Hoinăreala simultană a 7,5 miliarde de oameni, aceasta este reţeaua de transmitere a virusurilor de tip corona. Este rapidă, comodă, capilară, exact cum ne place nouă. În vremea epidemiei,

eficienţa noastră ne şi condamnă

.Haos

Toate deplasările acestea puse laolaltă alcătuiesc un haos uriaş. Cuvântul „haos" ne face să ne gândim la ceva care nu poate fi cuprins în sfera matematicii sau chiar a raţiunii. Însă nu este aşa. Există metode rafinate şi eficiente prin care se poate stăpâni chiar şi confuzia, există ecuaţii, ba chiar clustere de ecuaţii concatenate care ne arată evoluţia viitoare a unui sistem haotic.

Cam aşa funcţionează prognoza meteorologică. Meteorologii colectează date dintr-o sumedenie de termometre şi barometre de pe toată suprafaţa globului, alături de imaginile transmise de sateliţi, de viteza vântului, de precipitaţii, iar apoi folosesc multitudinea de date ca să alimenteze ecuaţiile modelelor atmosferice. încarcă simulările pe

computer şi primesc în schimb prognoza meteorologică a zilei de mâine, împreună cu o probabilitate.

Dar astăzi este 3 martie 2020, iar noi ne confruntăm cu alt fel de prognoze. Avem nevoie de date, de foarte multe date. Vrem să aflăm câţi oameni trăiesc în fiecare colţişor al lumii şi încotro se îndreaptă. Vrem să identificăm deplasările tuturor, dar nu numai atât. Ştim că evoluţia epidemiei se schimbă dacă noi ne schimbăm, dacă nu ne mai ducem la birou, dacă păstrăm distanţa, dacă ne temem şi în funcţie de cât de tare ne temem. Simulările noastre trebuie să ţină cont de toate acestea.

Prin urmare, se cuvine ca matematicienii să se apuce de treabă. Dar nu numai ei, ci şi fizicienii, medicii, epide- miologii, sociologii, psihologii, antropologii, urbanişti, climatologii. Oamenii de ştiinţă n-au fost niciodată mai ocupaţi.

Toţi alimentează cu date reale

modelul SIR ca să vadă unde va ajunge mâine Cov-2. Dacă facem simulări bune, vom câştiga un avantaj de câteva zile

.La piaţă

Ştim mai multe despre viitorul lui Cov-2 decât despre trecutul său. Circumstanţele aventurii sale nu sunt clare şi se prea poate să mai treacă mult timp până când vor fi dezvăluite. Este însă limpede mecanismul general: Cov-2 - întocmai ca virusurile răspunzătoare pentru Sars şi SIDA - a contaminat omul pornind de la o altă specie animală.

Toţi arată cu degetul spre lilieci, care au răspândit şi Sars. Dar Cov-2 n-a trecut direct de la lilieci la

om, ci a avut o etapă intermediară în care a infectat o altă specie, probabil vreun şarpe. în gazda aceasta, ARN-ul său a suferit mutaţii, devenind astfel periculos pentru noi. în acel moment s-a produs al doilea salt, care a dus la infectarea unuia sau mai multor oameni, pacienţii zero ai acestei istorii mondiale.

Se presupune că toate acestea s-au întâmplat în China, într-o piaţă din Wuhan în care animale sălbatice de diferite specii sunt ţinute unul lângă altul. Promiscuitatea favorizează transmiterea agenţilor patogeni. Identificarea precisă a modului, locului şi momentului în care s-a produs această contaminare nu este doar o curiozitate, ci o misiune cel puţin la fel de importantă pentru epidemiologi precum stoparea răspândirii virusului. Este însă o misiune mai lentă şi chiar mai anevoioasă.

în orice caz, mulţi au rezumat istoria Cov-2 în câteva cuvinte laconice: „Chinezii mănâncă tot

soiul de animale dezgustătoare. Şi le mănâncă vii".

La supermarket

Am un prieten căsătorit cu o japoneză. Locuiesc pe lângă Milano şi au o fetiţă de cinci ani. Chiar ieri mama şi fetiţa se aflau la supermarket, când vreo câţiva tipi s-au apucat să strige că ele sunt de vină. Să se întoarcă la ele acasă, în China!

Frica scoate la iveală comportamente bizare. în 1982, anul în care m-am născut eu, în Italia era diagnosticat primul caz de SIDA. Tatăl meu avea treizeci şi patru de ani şi era chirurg. îmi povesteşte că, la început, nici el, nici colegii lui nu ştiau cum să se comporte, nu prea le era clar ce era cu virusul acela. Când trebuia să opereze un pacient infectat, îşi puneau două perechi de mănuşi. într-o zi, o picătură de sânge de pe braţul unui pacient seropozitiv a căzut pe pardoseala din sala de operaţii, iar anestezistul a scos un ţipăt şi s-a dat înapoi.

Cu toţii erau medici, dar se temeau. Nimeni nu e cu adevărat la

înălţimea unei situaţii nemaiîntâlnite. în circumstanţe ca acestea cu care ne confruntăm noi acum, orice reacţie este posibilă, de la furie, panică, răceală sau cinism până la îndoială şi resemnare. Ar fi bine să ne amintim de asta ca să fim mai atenţi şi să arătăm ceva mai multă compasiune. Şi să nu ne apucăm să jignim oamenii pe culoarele din supermarketuri.

Oricum, lăsând la o parte dificultăţile noastre insurmontabile de a deosebi asiaticii între ei, nu doar *ei* sunt de vină pentru epidemie. Dacă ţinem neapărat să găsim vinovaţii, suntem de vină noi toţi.

Deplasările

Lumea rămâne un loc încântător de sălbatic. Credem că am explorat-o în întregime, dar există universuri micro- biene despre care nu ştim nimic, interacţiuni între specii pe care nici măcar nu ni le-am imaginat.

Agresiunea noastră faţă de mediul înconjurător creşte probabilităţile contactului cu aceşti

agenţi patogeni noi, care până nu demult stăteau liniştiţi în nişele lor naturale.

La fel ca urbanizarea de neoprit, şi defrişările ne aduc tot mai aproape de nişte habitate care nu prevedeau pre-zenţa noastră

.Dispariţia accelerată a multor specii de animale constrânge bacteriile din intestinele lor să îşi găsească alte gazde.

Creşterea intensivă a animalelor generează şi culturi involuntare, în care proliferează literalmente orice.

Cine ştie ce au scos la lumină incendiile extinse declanşate în Amazonia vara trecută? Cine poate prevedea care vor fi consecinţele morţii în masă a animalelor în Australia? Microorganisme necunoscute ştiinţei ar putea avea nevoie urgentă de o nouă patrie. Oare nu suntem noi terenul cel mai propice? Noi, care suntem atât de numeroşi şi vom fi şi mai mulţi, noi, care suntem atât de Susceptibili şi avem atâtea contacte, noi, care ne deplasăm pretutindeni?

O profeţie mult prea la îndemână

Virusurile se află printre numeroşii pribegi ai distrugerii mediului înconjurător. Alături de bacterii, fungi şi protozoare. Dacă am izbuti să lăsăm puţin deoparte egocentrismul, ne-am da seama că nu noii microbi ne-au căutat pe noi, ci noi i-am scos pe ei din vizuini.

Nevoia crescândă de hrană îi face pe mulţi oameni să mănânce animale pe care ar fi mai bine să le lase în pace. În vestul Africii, de pildă, creşte consumul de animale sălbatice pe cale de dispariţie, de exemplu liliecii, care, în zona aceea, sunt, din nefericire, şi purtători de Ebola.

Contactele dintre lilieci şi gorile, de la care Ebola se poate transmite cu uşurinţă la om, sunt favorizate de excesul de fructe coapte din copaci, la rân-dul său cauzat de alternanţa tot mai violentă a ploilor abundente cu perioade de secetă, la rândul

său o consecinţă a schimbărilor climatice...

Te ia cu ameţeală! O înlănţuire ucigătoare de cauze şi efecte. Însă asemenea înlănţuiri, foarte numeroase, trebuie conştientizate cât mai repede de tot mai multe persoane. Pentru că la capătul lor am putea descoperi o nouă pandemie, şi mai îngrozitoare decât aceasta. Şi pentru că, prin acţiunile noastre, tot noi suntem cauza lor primordială.

Mi-am îngăduit puţină emfază la început, când am afirmat că tot ceea ce se întâmplă acum s-a mai întâmplat şi se va mai întâmpla. Nu era o profeţie improvizată. De fapt, nu era deloc o profeţie. Acum pot adăuga, fără să exagerez, că tot ceea ce se întâmplă cu Covid-19 se va întâmpla tot mai adesea. Contaminarea e doar un

simptom. *Ecologia* este infectată.Plouă cu soare

În anii '80 era la modă părul tapat, în fiecare zi erau pulverizaţi în atmosferă hectolitri de fixativ. Apoi s-a descoperit că clorofluorocarburile făceau o gaură în stratul de ozon şi că, dacă nu ne băgăm minţile în cap, soarele avea să ne prăjească. Toată lumea şi-a schimbat coafura şi omenirea a fost salvată.

Atunci am fost eficienţi şi cooperanţi. Gaura din stratul de ozon era uşor de imaginat; era o gaură şi cu toţii suntem în stare să ne imaginăm o gaură. Ceea ce ni se cere astăzi să vizualizăm este însă mult mai abstract.

Iată unul dintre paradoxurile vremurilor noastre: în timp ce realitatea devine tot mai complexă, noi devenim tot mai refractari la complexitate.

Să luăm drept exemplu schimbările climatice. Creşterea temperaturii pe glob este legată

de politicile privitoare la preţul petrolului, de planurile noastre de vacanţă, de stingerea luminilor de pe holuri şi de concurenţa pe plan economic dintre China şi Statele Unite; mai este legată şi de carnea pe care o cumpărăm de la magazin, precum şi de defrişările sălbatice. Dimensiunea personală şi cea globală se împletesc atât de enigmatic, încât suntem sleiţi de puteri chiar înainte de a mai încerca să facem vreun raţionament.

Consecinţele sunt şi mai grave: pe de o parte incendiile din Amazonia, pe de altă parte inundaţiile din Indonezia. Vara cea mai călduroasă a secolului, dar şi iarna cea mai friguroasă. Oamenii de ştiinţă ne previn că e posibil să nu supravieţuim, după care ne spun că senzaţia noastră de caniculă nu înseamnă nimic de vreme ce o zi nu este relevantă din punct de vedere

statistic, iar un singur om care se plânge cu atât mai puţin.

Până la urmă, singura certitudine este că creierul nostru nu pare suficient de pregătit. Dar ar fi bine să-l pregătim iute. Printre bolile care ar putea profita de schimbările climatice se numără, pe lângă Ebola, şi malaria, febra Dengue, holera, boala Lyme, virusul West Nile, ba chiar şi diareea, care pentru noi poate fi un mic deranj, dar în alte zone reprezintă o ameninţare serioasă. Lumea o să facă pe ea.

Prin urmare, epidemia este o invitaţie la reflecţie. Vremea carantinei este

o perioadă propice pentru aceasta. La ce să reflectăm? La faptul că nu facem parte doar din comunitatea umană. Suntem specia cea mai cotropitoare a unui ecosistem fragil şi superb

.Paraziţi

îmi petrec verile în Salento. Gândin- du-mă, de departe, la locurile acelea - şi mi

se întâmplă adesea-, îmi aduc aminte în primul rând de măslini. Pe drumul de la Ostuni până la mare întâlneşti măslini străvechi şi atât de impunători încât, văzându-i, nici n-ai zice că sunt plante. Au trunchiuri foarte expresive, par însufleţiţi. Am mai cedat şi eu uneori impulsului superstiţios de a îmbrăţişa un asemenea copac ca să iau de la el un strop de putere.

Xylella fastidiosa a apărut în apropiere de Gallipoli în 2010. De acolo, şi-a început marşul răbdător spre nord, infestând livezile de măslini kilometru cu kilometru. Iniţial, apăreau doar nişte smocuri de frunze arse de soare, dar, treptat, copacii se transformau în nişte schelete. Vara trecută, mergând cu maşina pe şoseaua de la Brindisi la Lecce, am văzut cimitire de copaci cenuşii.

Şi totuşi, zece ani n-au fost de ajuns să se ajungă la un consens.

Xylella există.

Ba nu, Xylella nu există.

Xylella va infesta toţi măslinii.

Xylella atacă doar măslinii neîngrijiţi.

Xylella este provocată de erbicide.

Xylella vine din China (iar e vina lor!).

Trebuie să scoatem din rădăcini toţi copacii pe o rază de o sută de metri în jurul unui exemplar infectat.

Ajunge să dai cu puţin var pe trunchiuri, cum se făcea odată. Nimeni să nu îndrăznească să se atingă de măslini! Epidemia e o problemă locală.

E o problemă naţională.

E o problemă europeană.

În vremea aceasta, parazitul se răspândeşte şi se înmulţeşte nestingherit. Apare la

Antibes, în Corsica, în Mallorca. Xylellei îi prieşte vilegiatura

.Experţii

4 martie. Guvernul tocmai a anunţat închiderea şcolilor în întreaga Italie, iar eu m-am certat deja cu vreo doi oameni, în vremea epidemiei, lumea se ceartă mai ales pe tema diferenţei dintre Covid-19 şi o gripă de sezon, dar şi din pricina măsurilor de combatere a epidemiei, care sunt ba prea blânde, ba exagerate.

Aşa a fost încă de la început: unii subliniază faptul că virusul tinde să bage oamenii în spital, alţii vorbesc despre asta ca despre o răceală în legătură

cu care se face prea multă tevatură. Unii afirmă că se spală pe mâini ceva mai des şi cu asta basta, în vreme ce alţii pretind ca toată ţara să intre în carantină. „Experţii spun", „le dăm cuvântul experţilor", „însă experţii consideră că".

„în ştiinţă, adevărul este sfânt", scria Simone Weil. Dar care mai este adevărul dacă evaluăm aceleaşi date, folosim aceleaşi modele, însă ajungem la concluzii contradictorii ?

în vremea contaminării, ştiinţa ne-a dezamăgit. Aveam nevoie de certitudini, dar ni s-au oferit opinii. Am uitat că întotdeauna a fost astfel şi că, în ştiinţă, îndoiala e şi mai sfântă decât adevărul. Acum nu ne mai pasă de asta. Ne uităm la experţii care se ceartă, cum fac copiii care îi văd pe părinţi certându-se: de jos în sus. Apoi începem să ne certăm între noi.

Multinaţionalele străine

Unde nu domneşte buna înţelegere, cresc buruienile, la fel cum se iţesc şi prin crăpături. Buruienile ştiinţei sunt conjecturile, manipulările sau pur şi simplu neadevărurile.

Xylella a fost creată în laborator de multinaţionalele străine, ca să submineze producţia de ulei de măsline a Italiei.

Ba nu! Vor să umple regiunea Puglia de terenuri de golf.

Schimbările climatice fac parte dintr-un ciclu natural.

GretaThunberg este plătită de multinaţionalele din străinătate şi foloseşte plastic pe bandă rulantă.

Şi coronavirusul a fost creat în laborator de multinaţionalele străine, ca să-şi poată vinde vaccinul mai apoi.

Al nu ştiu câtelea vaccin care provoacă autism în cazul copiilor.

Gripa de sezon face mai multe victime decât Covid-19.

Şi oricum chinezii ştiau.

Americanii ştiau.

Bill Gates ştia.

La ora actuală, la Wuhan se trag focuri de armă în plină stradă.

N-avem decât să credem că acest Cov-2 s-a răspândit în China pornind de la o fiolă sustrasă dintr-un laborator în care se desfăşurau experimente militare strict secrete. Poate că e o ipoteză mai fascinantă

decât
contaminarea
prin intermediul
liliecilor. însă
este o teorie
care are nevoie
de mult mai
multe pre-
supuneri
arbitrare în
comparaţie cu
un fenomen
atestat, ce s-a
repetat în trecut
de nenumărate

ori. Trebuie să presupunem că au existat un asemenea laborator, un proiect al armatei, o fiolă cu virus şi un plan de a o sustrage. în asemenea cazuri, ştiinţa recurge la briciul lui Occam, adică la calea cea mai

scurtă. Cu alte cuvinte, soluţia cea mai simplă, cea care presupune un efort mai redus al imaginaţiei, are cea mai mare proba-bilitate de a se dovedi corectă. Poate că ne vom mulţumi să facem un film despre

laboratorul secret
.Marele Zid
Vreme de douăzeci de ani, am crezut că Marele Zid Chinezesc este singura construcţie făcută de om vizibilă de pe Lună. Aşa credeam pentru că aşa ni se spunea şi

pentru că poţi
să crezi ceva
fără să
reflectezi cu
adevărat asupra
subiectului.
Când, în sfârşit,
am ajuns şi eu
la Marele Zid,
m-am plimbat
înainte şi înapoi
preţ de vreun
ceas şi mi-am
dat seama că n-
avea niciun

sens. Zidul era impunător, dar foarte subţire. N-avea de ce să se vadă de pe Lună

.Informaţiile false se răspândesc precum epidemiile. Se poate folosi acelaşi model pentru a le studia propagarea, în faţa unei informaţii greşite, putem fi Susceptibili, Infectaţi sau Rezistenţi. Şi cu cât informaţia aceea ne sperie, ne indignează sau ne înfurie mai tare, cu atât suntem mai uşor de contaminat.

Ieri citeam peste tot că epidemia din Italia scade în intensitate. De dimineaţă se tot chinuiesc experţii să demonstreze contrariul:

deocamdată nu există nicio dovadă în acest sens. însă ştirea devenise deja virală. Circula pe Facebook, pe Twitter şi pe numeroasele noastre grupuri pe WhatsApp. Aşa cum se răspândeşte Covid-19 prin intermediul avioanelor, tot astfel şi minciunile se răspândesc iute prin mijlocirea smart- phone-urilor.

Până la urmă, unii vor fi dezamăgiţi când vor constata că intensitatea nu se reduce. Dezamăgirea va da naştere altor ipoteze asupra

motivelor pentru care epidemia nu se opreşte, care se vor suprapune peste cele deja existente. Şi ideile noastre vagi alcătuiesc un ecosistem; un ecosistem nemărginit în care se poate întâmpla orice[88]

.Zeul Pan

Când ziarele au hotărât să nu mai publice pe prima pagină

numărul de infectaţi, am fost nemulţumit şi m-am simţit trădat. Am început să citesc alte ziare. în vremea contaminării, informarea transparentă nu este un drept, ci o formă esenţială de profilaxie.

Cu cât un Susceptibil este mai bine informat cu privire la numere, locuri, la cât de mulţi bolnavi se află internaţi în spitale, cu atât comportamentul său va fi mai potrivit. Poate că nu întotdeauna, căci va mai exista câte unul care va reacţiona anapoda; totuşi, cei mai mulţi dintre noi gândesc raţional. Simulările iau în calcul comportamentul nostru responsabil ca pe un factor de atenuare a epidemiei.

Cu toate acestea, încă din primele zile s-a spus că numerele stârnesc panică. Prin urmare, e mai bine să le tăinuim sau să găsim un alt fel de numărătoare, care să le facă să pară mai mici. Numai că ne-am

dat seama, mai apoi, că abia aşa se dezlănţuia cu adevărat panica. Dacă ni se ascunde adevărul, atunci totul este mult mai grav decât pare. După vreo câteva zile, numerele au apărut iar pe prima pagină şi acolo au rămas.

Derapajele acestea sunt dovada unei relaţii nerezolvate. Un triunghi amoros care în epoca modernă pare să se fi împotmolit, în care nu mai există iubire reciprocă între cetăţeni, instituţii şi experţi.

Dacă instituţiile au încredere în experţi, nu au la fel de multă încredere în noi, în starea noastră emoţională. De altminteri, nici experţii nu prea au încredere în noi, ne vorbesc în cuvinte prea simple, ceea ce e suspect. Noi aveam bănuielile noastre cu privire la instituţii încă de dinainte şi le vom avea mereu. De aceea dorim să ne întoarcem la experţi, însă îi vedem şovăielnici. Până la urmă,

din pricina incertitudinii, ne comportăm mai neadecvat decât am face-o în situaţii normale, ceea ce ne face şi mai puţin demni de încredere.

Virusul a scos la lumină acest cerc vicios, o buclă a neîncrederii ce apare ori de câte ori ştiinţa intră în contact cu viaţa noastră de zi cu zi. Din bucla aceasta, nu din numere, ia naştere panica.

De altfel, panica este o invenţie circulară a zeului Pan. Uneori, zeul scotea nişte urlete atât de puternice, încât se speria de

propriul glas şi fugea înfricoşat de sine însuşi

.Numărând zilele

Tocmai am primit un e-mail. Trebuia să particip la un congres la Zagreb, care îşi propunea să reunească reprezentanţi din diferite domenii, din mai multe ţări, care să încerce să descopere împreună o nouă semnificaţie a faptului de a fi european. Acum, organizatorii mă invită să „îmi reconsider participarea". Autorităţile de resort nu recomandă prezenţa unor invitaţi din zonele de risc, iar Italia se numără printre acestea, alături de China, Singapore, Japonia, Hong Kong, Coreea de Sud şi Iran. E o adunătură ciudată, un G7 al epidemiei.

În timp ce epidemia se răspândeşte, apropiindu-se acum de 100.000 de persoane

infectate, eu asist la deza-
gregarea calendarului meu.
Luna martie nu va mai arăta
cum era prevăzut. Să vedem
cum o să arate aprilie. E o sen-
zaţie ciudată de pierdere a
controlului, cu care nu sunt
obişnuit, dar nici nu o combat.
Pot reprograma toate aceste
întâlniri sau le pot sări pur şi
simplu, fără regrete. Ne aflăm în
faţa a ceva mult mai important,
care merită atenţie şi respect şi
impune orice sacrificiu şi tot
simţul de răspundere de care
suntem în stare.

În criza aceasta, multe
sunt legate de timp, de felul în
care organizăm, folosim şi
suportăm timpul. Suntem în voia
unei forţe microscopice care
pretinde să decidă în locul
nostru. Ne trezim presaţi şi
enervaţi, ca atunci când suntem
blocaţi în trafic, numai că în
jurul nostru nu se află nimeni. în
strânsoarea aceasta nevăzută,
am vrea să ne întoarcem la

normalitate, simţim că e dreptul nostru. Dintr-odată, normalitatea este lucrul cel mai sfânt pentru noi. Nu i-am mai acordat vreodată atâta importanţă şi, dacă stăm să ne gândim bine, nici nu prea ştim ce este, dar o vrem înapoi.

Însă normalitatea este suspendată şi nimeni nu poate şti pentru cât timp. Acestea sunt vremurile anomaliei, trebuie să învăţăm să trăim în anomalie şi să găsim alte motive de a o accepta în afară de teama de moarte. O fi adevărat că virusurile nu sunt organisme inteligente, dar sunt mai pricepute decât noi la mutaţiile rapide şi la adaptare. Se cuvine să învăţăm asta de la ele.

Blocajul în care ne aflăm va avea consecinţe imense - pierderea locurilor de muncă, magazine care trag obloanele, dificultăţi în toate sectoarele. Deja toată lumea are probleme.

Orice îşi poate permite civilizaţia noastră, numai să încetinească ritmul, nu. însă ceea ce se va întâmpla după epidemie mă depăşeşte; nu izbutesc să mă gândesc la asta, aşa că mă dau bătut. Voi înfrunta schimbările când acestea vor apărea, una câte una.

în Psalmul 90 apare o rugă de care-mi amintesc adesea în ceasurile acestea:

învaţă-ne să numărăm zilele noastre,
ca să dobândim înţelepciunea inimii[1].

Poate că îmi amintesc versul acesta pentru că, în vremea epidemiei, nu facem altceva decât să numărăm. Numărăm persoanele infectate şi pe cele vindecate, numărăm morţii, numărăm internările şi zilele de şcoală pierdute,

1 -vechiul-testament/41 -cartea-psalmilor/ page/90/, accesat pe 26.03.2020).

numărăm miliardele pierdute la bursă, măştile vândute şi orele de aşteptare până la primirea rezultatului testului. Numărăm kilometrii care ne despart de focar şi rezervările anulate la hoteluri, numărăm relaţiile noastre şi sacrificiile noastre. Numărăm iarăşi şi iarăşi zilele, mai cu seamă zilele, zilele care ne despart de sfârşitul crizei.

Însă simt că Psalmul se referă la un alt fel de numărătoare: vrea să ne înveţe să ne numărăm zilele ca să le preţuim. Pe toate, chiar şi pe acestea care ni se par numai o pauză neplăcută.

Covid-19, putem să ne gândim, e un incident izolat, o nenorocire sau un flagel; putem să strigăm că alţii sunt de vină. N-avem decât! Sau putem să ne străduim să înţelegem epidemia. Să ne folosim mai bine timpul, cumpănind ceea ce normalitatea ne împiedică să cumpănim: cum

am ajuns aici, cum am vrea să o luăm de la capăt.

Să numărăm zilele. Să dobândim înţelepciunea inimii. Să nu îngăduim ca toată suferinţa aceasta să fie zadarnică

.Cuprins

Rămâneţi la sol.....5
După-amiezi de tocilar.....11
Matematica epidemiei.....13
Ro.....17
în lumea aceasta nebună şi non-liniară.....21
Stoparea contaminării.....25
Speranţa în mai bine.....27

Stoparea reală a contaminării. 31
Matematica prudenţei.....33
Gură-mână-picior.....37
Dilema carantinei.....41
împotriva fatalismului.....45
Din nou împotriva fatalismului.....49
Niciun om nu este o insulă.....53
Zborurile.....55
Haos.....59
La piaţă.....63
La supermarket.....65
Deplasările.....67
O profeţie mult prea la îndemână.....69
Plouă cu soare.....73
Paraziţi.....77
Experţii.....81
Multinaţionalele străine.....83
Marele Zid.....87
Zeul Pan.....91
Numărând zilele.....95

Redactor: I
Tehnoredactc
Bun de tipar: aprilie 2020. Apărut: 2020
Editura Polirom, B-dul Carol I nr. 4 • P.O. BOX 266 0506, Iaşi, Tel. & Fax: (0232) 21.41.00;

(0232) 21.41.11; (0232) 21.74.40 (difuzare); E-mail: office@polirom.ro Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1, sector 4, 040031, O.P. 53 îl.: (021) 313.89.78; E-mail: office.bucuresti@polirom.ro
Tiparul executat la S.C. LUMINA TIPO s.r.l.
str. Luigi Galvani nr. 20 bis, sect. 2, B ax: 211.32.60, 212.29.27, E-mail: officef

g1. Psalmul 90, 12. Am citat din versiunea online a Bibliei Romano-Catolice, în traducerea lui Alois Bulai şi Eduard Patraşcu (https ://bibliaca tolica.ro/ category/biblia/